

fické témy vychádzajúce z Husserlovej fenomenológie situovať v dobovom i súčasnom fenomenologickom diskurze. Táto prednosť textov prevažuje aj nad jednou jej nevýhodou – jednotným alebo vnútorným impetom celej publikácie. Texty sa tematicky prelínajú, ale ich prepojenie nie je také výrazné; ich záber do problematiky je hĺbkový, na druhej strane názov knihy a jej časť je skôr širší, rozbiehavý. Ak by sme však mali pomenovať to, čo je ich pozadím, tak by to bola husserlovska „Arbeitsphilosophie“, ktorú sa mladí autori príspevkov k aktualite Husserlovej fenomenológie pokúsili ambiciózne oživiť.

Jaroslava Vydrová

Jaroslava Vydrová
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: jaroslavavydrova@gmail.com

ANDREJ KALAŠ, ULRICH WOLLNER:

Filologicko-filozofická príprava na lektúru 1. knihy Lucretiovej básne *De rerum natura*

Banská Bystrica: FHV UMB 2011, 84 s.

ANDREJ KALAŠ:

Filozofická príprava na lektúru básne Tita Lucretia Cara

Bratislava: UK 2012, 288 s.

Filozofická báseň Tita Lucretia Cara *De rerum natura* patrí medzi jediné v úplnosti zachované diela epikurejskej filozofie. Keďže v slovenskom jazykovom prostredí doposiaľ neexistuje ani ucelený preklad, ani jeho relevantná filozofická reflexia, treba hneď na začiatku pozitívne ohodnotiť úsilie Andreja Kalaša a Ulricha Wollnera zmeniť tento nepriaznivý stav.¹

¹ Z archívnej pozostalosti profesora Miloslava Okála sa dozvedáme, že Lucretiova báseň bola zaradená do súpisu diel, ktoré mali byť v priebehu druhej polovice 20. storočia preložené do slovenčiny. Tento zámer sa nakoniec nerealizoval. Bližšie pozri: Archív literatúry a umenia v Martine, sign. 220 M 20; 220 AE 2. O filozofickú reflexiu diela *De rerum natura* v širokom kontexte gréckeho atomizmu sa opätovne zaslúžil profesor Miloslav Okál. Bližšie pozri: OKÁL, M. (1953): *Grécki atomisti a Epikuros*. Bratislava: VSAV.

Napokon, skúmaná tematika nie je autorom úplne neznáma, keďže už v roku 2008 vyšiel pod ich vedením stručný latinsko-slovenský slovník k spisu *De rerum natura* spolu s obsahovou analýzou problematiky antického náboženstva.² Recenzované publikácie možno považovať za výsledky dlhodobejšieho záujmu obidvoch bádateľov o túto tematiku.

Kniha *Filologicko-filozofická príprava na lektúru 1. knihy Lucretiovej básne De rerum natura* vychádza z koncepcie vysokoškolských skrípt určených pre študentov filozofie a klasických jazykov. Po formálnej a obsahovej stránke ju možno rozdeliť na teoretickú časť s podnázvom *Lucretius – filozofujúci básnik, či básnici filozof?* (s. 5-36) a praktický oddiel nazvaný *Lexikálno-terminologická a výkladová pomôcka pre lektúru 1. knihy didaktického eposu* (s. 39-82), ktorý obsahuje latinsko-slovenský výkladový slovník k Lucretiovej básni.

Ulrich Wollner, autor teoretického oddielu, rozčlenil výklad do piatich kapitol. V prvej kapitole (s. 5-10) stručne zobrazil život a dielo Epikura a predstavil niektoré základné filozofické princípy epikureizmu. Samostatný priestor venoval aj opisu prenikania tohto myšlienkového smeru do rímskeho kultúrneho priestoru.

Druhá kapitola (s. 11-13) si kladie za cieľ preskúmať Lucretiov a Epikurov postoj k poetickému umeniu. Podľa svedectva Diogena Laertia sa Epikuros odmietal vyjadrovať v básnickom jazyku. Moderných bádateľov preto prekvapilo Lucretiovo rozhodnutie napísať dielo *De rerum natura* vo forme daktylského hexametru. Jedni komentátori poukazovali na vplyv Démokritovho štýlu, vplyv Empedokla, Homéra, či Quinta Ennia, iní zdôrazňovali, že Lucretius chcel prostredníctvom metrickej formy zapôsobiť na vzdelanejšie vrstvy rímskeho obyvateľstva. No za najpravdepodobnejší motív poetickej preferencie môžeme považovať autorov talent a túžbu po básnickej tvorbe, ktorá dokázala prezentovať zložité filozofické myšlienky prijateľnejším spôsobom.

V tretej kapitole (s. 13-15) sa do popredia dostáva charakteristika osoby samotného Lucretia. Jediným, hoci sporným prameňom, z ktorého možno čerpať, pokiaľ ide o básnikov život, je len krátka poznámka pochádzajúca z Hieronymovho dodatku k prekladu diela *Chronika* od Eusebia z Kaisareie. V nej sa hovorí o autorovom šialenstve a následnej samovražde. Na základe tohto svedectva rozvíjali niektorí interpretátori teórie o Lucretiovom krajnom pesimizme. Ulrich Wollner ale poukazuje na pozitívny ráz básne *De rerum natura*. Z tohto pohľadu sa rímsky filozof javí skôr ako triezvy optimista, ktorý si síce uvedomuje všetky negatíva ľudského života, no zároveň vie, že každý človek sa ich môže zbaviť, ak sa vydá na cestu racionálneho poznania.

Štvrtá, najrozsiahlejšia kapitola (s. 15-29) sa zaoberá samotnou poémou *De rerum natura*, ktorej vznik môžeme najpravdepodobnejšie situovať do nepokojného obdobia 50. rokov 1. storočia p. n. l. Vďaka filozofickému obsahu (problematika epikurejskej fyziky), koncipovanému vo forme umeleckého celku (7415 veršov rozčlenených do šiestich kníh), išlo v rámci dovtedajšej latinskej literárnej tvorby o celkom ojedinelý výtvor. Autor teoretického oddielu si postupne všíma formálnu stránku básne, snaží sa odpovedať na niektoré špecifické problémy (otázka zachovania spisu, určenia doby vzniku, dedikovania, štruktúry), aby nakoniec charakterizoval didaktické osobitosti i jazyk skúmaného umeleckého diela.

Posledná, piata kapitola (s. 30-36) sa vymyká informačnej štruktúre predchádzajúcich

² KALAŠ, A., WOLLNER, U. (2008): *Titus Lucretius Carus: De rerum natura. Latinsko-slovenský slovník* (skriptá). Bratislava: UK.

časti. Má podobu samostatnej odbornej štúdie, keďže sa zaoberá len výkladom V. spevu, v ktorom sa Lucretius venoval analýze počiatku života na Zemi a charakteristike vývoja i pokroku ľudskej civilizácie.

Po prečítaní teoretickej časti je každému čitateľovi zrejmé, že Ulrich Wollner pristupuje k skúmanej problematike naozaj so zaujatím. Kritické vyrovnanie sa s názormi moderných bádateľov, obsahová šírka skúmanej tematiky, ako aj bohatý zoznam použitej literatúry (s. 37-38) svedčia o autorovej erudícii. Len v niektorých prípadoch nachádzame nesprávne označenie citovaných veršov. Napríklad na s. 12 autor necituje uvedených desať veršov (I, 117-126), ale iba tri (I, 117-119) s nesprávnym prepisom *rer gentis* namiesto *per gentis*. Na s. 29 nejde o latinské verše z prvej (I, 641-644), ale zo štvrtej knihy (IV, 641-644) Lucretiovej básne. Nezvyčajne pôsobí striedanie dvoch českých prekladov didaktického eposu *De rerum natura* (od Josefa Koláča, respektíve Julie Novákovéj). Vzhľadom na primárne určenie celej recenzovanej publikácie (lektúra), by asi bolo vhodnejšie, keby sa autor v spolupráci s Andrejom Kalašom pokúsil buď o vlastný prízvučný hexametrický, alebo o prozaický preklad.³ Ulrich Wollner si ale uvedomuje, že úvodnú časť môžu využívať aj študenti bez znalosti latinčiny, a chápe ju najmä ako informačnú „prolegomenu“ k Lucretiovmu dielu.

* * *

Keďže nasledujúca filologická časť (s. 39-82), ako aj celá druhá recenzovaná publikácia, ktorá nesie názov *Filozofická príprava na lektúru básne Tita Lucretia Cara*, sú dielom filozofa a klasického filológa Andreja Kalaša, rozhodli sme sa referovať o ich myšlienkovom obsahu spoločne. Zatiaľ čo v prvom lexikálnom oddiele sa autor venuje výlučne latinskej slovnej zásobe z prvého spevu diela *De rerum natura*, druhú posudzovanú knihu tvorí okrem prvého spevu (s. 7-112) aj priebežný slovník menej známej lexiky a terminológie, rozsahovo ohraničený druhým a šiestym spevom (s. 113-285). So zreteľom na veľkosť jednotlivých častí komplexnej lektúry básne Tita Lucretia Cara – analýza I. spevu zaberá viac ako jednu tretinu publikácie; pomer prezentovanej slovnej zásoby zo šiestich spevov vyznieva jednoznačne v prospech prvého spevu – je pravdepodobné, že Andrej Kalaš nepovažuje *vocabularium* k II. – VI. spevu za úplne uzavreté.

Formálna koncepcia obidvoch autorových príprav má výrazne didaktický charakter. Ustáleným spôsobom sú v nich, vždy v ucelených celkoch po desiatich veršoch, uvedené slovenské ekvivalenty latinských lexikálnych jednotiek (napríklad substantívum je zobrazené v nominatívnej singularu, za ním nasleduje genitív a skratka príslušného rodu). Výnimkou sú jedine latinské slovesné tvary, ktoré autor uvádza neštandardne s ohľadom na tradíciu slovenskej a českej slovníkovej tvorby. Kalaš napríklad preferuje *verro, rre, rri, rsum* (s. 47, resp. 29) namiesto *verro, -ere, verri, versum*; či *misceo, ere, ui, xtum* (s. 65, resp. 72) namiesto *misceo, -ere, miscui, mixtum*.⁴ Keďže obidve knihy sú primárne určené na praktickú výučbu, autor pri

³ Andrej Kalaš prekladá Lucretiovo dielo prozaicky. Pozri napríklad: KALAŠ, A. (2004): Ľudská sloboda a problematika indeterminizmu v epikurovskej filozofii. In: Suvák, V. (ed.): *K diferencii teoretického a praktického III*. Prešov: FF PU, 94-139.

⁴ Prvý číselný údaj pred čiarkou uvádza pagináciu staršieho recenzovaného diela. Druhý označuje mladší text.

uvádzaní prekladov slov graficky nezvýrazňuje preferovaný variant, ale necháva na čitateľa, aby sa slobodne rozhodol na základe viacerých ponúkaných možností. Zároveň v texte úmyselne opakuje niektoré slová s cieľom umožniť študentom plynulejšie čítanie latinského originálu.

Hoci slovníková práca patrí medzi najzložitejšie filologické činnosti, Kalašovi sa podarilo vystihnúť široké významové spektrum jednotlivých lexikálnych položiek, pričom sa neobmedzil len na ich jednoduché vymenovanie. Do popredia sa dostáva aj opis odlišných väzieb slovesných tvarov, určenie druhov latinských vedľajších viet či charakteristika pádovej syntaxe. Okrem toho autor neraz navrhuje viaceré varianty prekladu zložitejších pasáží (napríklad s. 40-41, resp. 12), nabáda čitateľa na správne usporiadanie komplikovanejších viet (napríklad s. 58, 70, resp. 55, 83), prípadne vysvetľuje špecifický filozofický význam niektorých latinských slov (napríklad s. 43, 49, resp. 18, 32).

Podľa nášho názoru obidve výkladové pomôcky dokážu čitateľovi, ktorý má aspoň elementárne základy latinskej slovnej zásoby a gramatiky, plnohodnotne nahradiť prácu so slovníkmi či inými príručkami. Ak sa napríklad pozrieme na prezentovanú slovnú zásobu z I. knihy spisu *De rerum natura*, konkrétne ide o verše 1011 – 1020 (s. 76-77; 98-99), tak zistíme, že Kalaš podáva vysvetľujúci komentár takmer o všetkých relevantných lexikálnych jednotkách. Mimo záujmu autora zostávajú len bežné latinské substantíva, napríklad *mare* (more), *caelum* (nebo), *corpus* (telo) či obvyklé adjektíva a spojky. O praktickej aplikovateľnosti lektúr svedčí aj skutočnosť, že sa na ich doplnení priamo podieľali študenti Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne, kde autor viedol seminárny kurz k Lucretiovej básni.

Na záver treba konštatovať, že Wollnerova filozofická a Kalašova filologická akribia obohatila slovenský kultúrny priestor o dva zaujímavé tituly. Obidva učebné texty sa môžu stať vzorom koncipovania študentských príprav, určených na čítanie diel antickej literatúry. Pevne dúfame, že podobné pozitívne príklady budú viesť k tomu, že sa u študentov filozofie a klasickej filológie prejaví úsilie spoznávať diela antickej filozofie v pôvodnom gréckom a latinskom jazyku.

Peter Fraňo

Peter Fraňo
Katedra filozofie FF UCM
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
SR
e-mail: p.frano@gmail.com